

Бізнес-планування як інструмент управління витратами харчового виробництва

У статті запропоновано методика розрахунків витрат харчового виробництва, що передбачає вплив різних чинників та дозволяє підприємству мінімізувати витрати. Розглянуто сутність бізнес-планування у харчовій промисловості, окреслено завдання, які розв'язує система бізнес-планування.

In the article proposes a method of calculation costs of food production, which includes the impact of various factors and allows the company to minimize costs. The essence of business planning in the food industry, outlines the challenges that solves the system of business planning.

Ключові слова: *витрати виробництва, управління витратами, калькування, собівартість продукції, методи обчислення собівартості продукції, статті витрат.*

Вступ. З розвитком в Україні ринкових відносин, збільшенням можливостей здійснення зовнішньоекономічної діяльності значно зросла зацікавленість в управлінні витратами як одного із чинників конкурентоспроможності продукції та ефективності виробництва. У ринкових умовах виробництво має товарний характер, тому витрати у натуральному вигляді отримують вартісну оцінку і перетворюються на витрати виробництва.

Витрати виробництва або сукупні витрати (ТС — Total Cost) — це вартість усіх видів ресурсів, що витрачаються для виготовлення певної кількості продукції.

Діяльність підприємства, його роль в економіці держави та ефективність використання ресурсів залежить від значної кількості різноманітних організаційно-економічних, технічних і фінансових чинників, що й зумовлює потребу відповідного планування. Досвід провідних зарубіжних і вітчизняних підприємств харчової промисловості свідчить, що бізнес-планування є

важливою умовою функціонування підприємств, що дає їм змогу економічно зростати, розвиватись та гідно конкурувати з підприємствами галузі [1].

Відображаючи рівень витрат на виробництво, ми комплексно характеризуємо рівень використання усіх ресурсів підприємства, а отже, і рівень техніки, технології та організації виробництва.

Витрати включають:

- дослідження ринку;
- виявлення потреби в продукції на ринку;
- підготовка та освоєння нової продукції на ринку;
- виробництво, включаючи витрати на сировину, матеріали, енергію, амортизацію оборотних та необоротних активів, оплату праці персоналу;
- обслуговування виробничого процесу та управління ним;
- збут продукції;
- охорона природних ресурсів;
- набір, підготовка, перепідготовка кадрів;
- поточна раціоналізація виробництва.

Управляти витратами виробництва означає керувати економічними процесами, які знаходяться в причинному взаємозв'язку і впливають один на одного, тому прийняттю певного рішення (оперативного чи перспективного), передують аналіз змін, що відбулися та причин, які їх обумовили.

Сучасний підхід до підвищення ефективності управління витратами підприємства передбачає не тільки виявлення внутрішніх резервів, але й адаптацію підприємства до зовнішнього середовища, а для цього необхідно ширше використовувати різні інструменти управління витратами виробництва [3].

Проблеми застосування систем управління витратами у господарській діяльності підприємств досліджували такі вітчизняні та зарубіжні вчені: Ф. Бутинець, О. Бутнік-Сіверський, К. Вілсон, С. Голов, К. Друрі, Р. Ентоні, К. Ларіонов, С. Ніколаєва, Л. Нападовська, О. Орлов, С. Покропивний, Є. Рясних, С. Стуков, Р. Хілтон, Л. Хлапенів, Л. Цимбалюк, А. Череп, М. Чумаченко та ін.

Постановка завдання. Метою статті є наукове узагальнення теоретико-методологічних положень та розрахунків щодо вдосконалення методики уп-

равління витратами виробництва на підприємствах харчової промисловості із врахуванням сучасних тенденцій розвитку науки та економіки.

Результати. Рівень задоволення інтересів підприємства, перш за все, залежить від результатів його господарської діяльності, які включають не тільки отримання прибутку, але й забезпечення стабільного розвитку виробництва. Інструментом ефективного управління витратами є калькулювання собівартості продукції, точність якого значно підвищується при використанні економічно обґрунтованої бази розподілу непрямих витрат на окремі види продукції (витрат на утримання і експлуатацію устаткування, загальновиробничих, витрат на збут та адміністративних витрат).

Калькуляція на підприємствах складається за статтями:

1. Сировина і матеріали. До цієї статті належать такі витрати:

- на сировину;
- на основні й допоміжні матеріали;
- на куповані вироби та напівфабрикати.

Усі ці витрати можна обчислити на одиницю продукції, виходячи з діючих норм і цін:

$$S_m = \sum M_n * C_m - \sum M_{відх} * C_{p.відх}, \quad (1.1)$$

де M_n - норма витрат матеріалу на одиницю продукції;

C_m – ціна придбання сировини і матеріалів;

$M_{відх}$ – витрати сировини і матеріалів, що пішли у відходи;

$C_{p.відх}$ – ціна реалізації відходів сировини і матеріалів.

2. Енергія технологічна. Стаття охоплює витрати на всі види енергії, необхідної для виробництва продукції: паливо, електроенергія, пара, газ. Витрати розраховують за формулою:

$$S_{ен} = \sum S_{н.ен} * C_m, \quad (1.2)$$

де $S_{н.ен}$ – норми витрат енергії;

C_m – ціна-тариф на застосування енергії.

3. Основна й додаткова заробітна плата виробничих робітників. До статті належать витрати на оплату праці робітників, які безпосередньо виготовляють продукцію. Розмір таких витрат обчислюється відповідно до норм витрат часу на виконання технологічних операцій і тарифними ставками або відрядними розцінками на операції та виготовлення одиниці продукції. До

статті також належать доплати і надбавки робітникам за кваліфікацію, за роботу у святкові і вихідні дні, за виконання державних обов'язків, оплата відпусток.

4. Утримання та експлуатація машин і механізмів. Стаття є комплексною та охоплює витрати на:

- амортизаційні відрахування на відтворення машин і устаткування ($A_{м.уст.}$);

- електроенергію, паливо, мастильні матеріали для машин та устаткування ($C_{ел}$);

- придбання технологічного інструменту, запасних частин та агрегатів для устаткування ($C_{інс}$);

- ремонт та технологічне обслуговування ($C_{р.т.о}$);

- заробітну плату обслуговуючому персоналу ($C_{з.н.об.}$), і визначається за формулою:

$$S_{екс} = A_{м.уст} + C_{ел} + C_{інс} + C_{р.т.о} + C_{з.н.об.}$$

(1.3)

5. Загальновиробничі витрати - комплексна стаття, до якої входять витрати на:

- управління, виробниче і господарське обслуговування у межах виробництва;

- заробітну плату з відрахуваннями на соціальні потреби працівників управління, спеціалістів, службовців;

- амортизаційні відрахування;

- охорону праці;

- техніку безпеки, охорону, протипожежну охорону;

- підготовку кадрів, адміністративні та канцелярські витрати;

- відрядження;

- обов'язкові платежі (страхування майна, платежі за забруднення навколишнього середовища);

- придбання патентів, ліцензій тощо.

Розподіляються витрати пропорційно до основної заробітної плати виробничих робітників, крім амортизаційних відрахувань. Вони обчислюються окремо і додаються до визначеної суми:

$$S_{\text{накл}} = q * S_{\text{з.н.осн}} + A_{\text{б.с.}} \quad (1.4)$$

де q – відсоток загальноновиробничих витрат у заробітній платі основних виробничих робітників;

$S_{\text{з.н.осн}}$ – витрати на основну заробітну плату виробничих робітників на одиницю продукції;

$A_{\text{б.с.}}$ – амортизаційні відрахування по будівлях і спорудах на їх повне оновлення.

6. Підготовка й освоєння виробництва. До статті належать витрати:

- освоєння нових підприємств, виробництв, цехів;
- підготовка та освоєння нової продукції (послуги);
- підготовчі роботи.

Такі витрати списуються на продукцію рівними частками за встановлений період їх відшкодування.

Оцінюючи процес калькулювання собівартості продукції як інструмент ефективного управління витратами, відзначимо, що окремі витрати є прямими, їх можна обчислити безпосередньо на окремі вироби, а окремі з них – є непрямими (аналіз та дослідження ринку, проведення ярмарок, презентацій).

Серед основних методів обчислення собівартості продукції виділяємо наступні:

- метод питомих витрат;
- баловий;
- кореляційний;
- агрегатний.

Метод питомих витрат є найпростішим, але найменш точним:

$$C_n = C_n * P_n, \quad (1.5)$$

де C_n – питома собівартість аналогічної (базової) продукції (послуги);

P_n – параметр нової продукції.

Баловий метод ґрунтується на експертній оцінці впливу головних параметрів продукції на його собівартість. Кожний параметр продукції оцінюється певною кількістю балів. Собівартість базової продукції ділиться на суму балів усіх параметрів і в такий спосіб визначається собівартість одного бала (C_6):

$$C_n = C_b * \sum b_n ,$$

(1.6)

де b_n – кількість балів за параметром нової продукції (послуги).

Кореляційний метод дає змогу встановити залежність собівартості продукції від його параметрів у вигляді емпіричних формул, виведених на підставі аналізу фактичних даних для групи аналогічної продукції. Кореляційний метод прогнозування собівартості є найбільш точним та поширеним.

Агрегатний метод не є самостійним параметричним методом. Відповідно до нього собівартість продукції (послуг) визначається як сума собівартості конструктивних його частин або простіших складових [4].

Висновки. На основі дослідження теоретико-методологічної сутності категорії витрат виробництва встановлено, що витрати є одним із вирішальних чинників впливу на фінансові результати суб'єктів господарювання, виступають базою для формування цінової політики підприємства, характеризують рівень технології та організації виробництва, а також ефективність господарювання, яка оцінюється через порівняння витрат та результатів діяльності. Встановлено, що операційний цикл, який складається з процесів придбання ресурсів та їх перетворення у готову продукцію з подальшою реалізацією, відображається у вигляді руху авансованих, неспожитих та спожитих витрат виробництва.

Управління витратами виробництва у напрямку формування оптимальної структури, зниження витрат при збереженні якості виробленої продукції на підприємствах харчової промисловості дозволить знизити ціни на неї та при інших рівних умовах сприятиме збереженню та покращенню власних конкурентних позицій на ринку товарів.

Література

1. Барнич Ю. О. Бізнес-план підприємницької виробничої діяльності : навч. посіб. / Ю. О. Барнич; [відп. ред. Є. П. Брикайло]; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. техн. ун-т України „Київ. політехн. ін-т“.— 2-е вид., доповн. — К. : НТУУ ”КПІ”, 2011. — 124 с.
2. Маргарита С. Собівартість продукції як економічна категорія / Економічний аналіз. 2010.- №7 . – С. 339-34

3. Турило А.М. Управління витратами підприємства [Текст]: навч. посіб. / А. М. Турило, Ю.Б. Кравчук, А.А.Турило – К.: Центр навчальної літератури, 2006. - 120 с.

4. Тюріна В.М. «Внутрішній економічний механізм підприємств міського господарства» [Текст]: навч.посіб. / В.М.Тюріна.– Харків.: ХНАМГ, 2011.